

6 Efterlevande make, registrerad partner eller sambo

Prop. 2002/03:80, Prop. 1986/87:1, Prop. 1958:B 23

6.1 Efterlevande make

Efterlevande make ska anges i bouppteckningen. Efterlevande make är dödsbodelägare på grund av den bodelning som vanligen ska ske vid ett äktenskaps upplösning. Om någon bodelning inte ska ske är inte den efterlevande maken delägare i den egenskapen men kan istället vara delägare i egenskap av arvinge eller universell testamentstagare (18 kap. 1 § 2 st. ÄB). Rätten till bodelning kan vara utesluten till följd av att det enbart finns enskild egendom.

De förmögenhetsrättsliga verkningarna av ett äktenskap regleras av bestämmelserna i 7–13 kap. ÄktB. Undantag från huvudregeln att bestämmelserna i äktenskapsbalken reglerar de förmögenhetsrättsliga verkningarna mellan makarna kan också föreligga i de fall att endera eller båda makarna är medborgare i ett annat land, se avsnitt 5.3.

6.2 Egendomsordningen enligt äktenskapsbalken

Giftorätt, förklaring

Enligt ÄktB råder vardera maken över sin egendom och ansvarar för sina skulder med sin egendom. Någon på äktenskapet grundad ”egendomsgemenskap” föreligger inte. Grundläggande för egendomsordningen mellan makar är där- emot att de har giftorätt i varandras egendom. Giftorätten är en latent (vilande) rättighet som förverkligas först vid en bodelning. Egendom som är föremål för giftorätt kallas giftorättsgods. Annan egendom i äktenskapet kallas enskild egendom.

Enskild egendom, förklaring

Bodelning, innebär

När ett äktenskap upplöses, exv. genom en makes död, ska makarnas egendom fördelas mellan dem genom bodelning (9 kap. 1 § ÄktB). I bodelningen ska makarnas giftorättsgods ingå (10 kap. 1 § ÄktB). En bodelning innebär att vardera makens giftorättsgods var för sig värderas, att vardera makens

	<p>skulder sedan räknas av från den makens egendom (skuld-täckning) och att nettovärdet av makarnas giftorättsgods sedan läggs samman och delas lika mellan makarna.</p>
Enskild egendom	<p>Enskild egendom ska i princip inte ingå i en bodelning mellan makarna.</p> <p>Egendom kan bli enskild på ett av följande sätt (7 kap. 2 § ÄktB)</p> <ul style="list-style-type: none">- <u>att</u> makarna så bestämmer genom äktenskapsförord,- <u>att</u> en make erhåller egendom genom gåva eller testamente i vilket sägs att egendomen ska bli mottagarens enskilda,- <u>att</u> make erhåller arv som genom förordnande i testamente ska vara dennes enskilda egendom och- <u>att</u> make erhåller egendom på grund av förmånstagarförordnande i försäkring med villkoret att egendomen ska vara förmånstagararens enskilda egendom. <p>Egendom som träder i enskild egendoms ställe är också enskild egendom om inte annat har förordnats. Avkastningen av enskild egendom är däremot giftorättsgods om inte annat har förordnats.</p>
Enskild egendom, enligt äldre bestämmelser	<p>Egendom som till följd av äldre bestämmelser i GB (Giftermålsbalken) är enskild egendom behåller denna egenskap om inte makarna bestämmer annat. Exempel på sådan egendom kan vara den egendom som (5, 11 och 12 §§ Lag (1987:788) om införande av äktenskapsbalken)</p> <ul style="list-style-type: none">- make förvärvat efter ansökan om boskillnad,- make förvärvat genom bodelning efter dom på boskillnad,- make förvärvat efter det att talan om äktenskapsskillnad har väckts, eller- make förvärvat efter dom på hemskillnad eller genom bodelning efter dom på hemskillnad.
Anteckning av skulder och tillgångar	<p>I bouppteckningen ska båda makarnas tillgångar och skulder antecknas och värderas var för sig (20 kap. 4 § 2 st. ÄB). SKV kan vid granskningen utgå från att egendomen är giftorättsgods om inte annat sägs i bouppteckningen eller dithörande bilagor. Om egendom ska vara undantagen från bodelning ska grunden för undantaget antecknas i bouppteckningen. Detta ska normalt också styrkas med handlingen som gjorde egendomen till enskild, t.ex. genom att kopia av gåvohandling lämnas in. Observera att <u>båda</u> makarnas egendom ska antecknas och värderas eftersom det kan få stor betydelse för framtida arvskifte efter den efterlevande maken.</p>
Underlåta anteckna egendom	<p>I ÄB 20 kap. 4 § 2 styckets sista menings slutled antyds en möjlighet till att underlåta att anteckna egendom ”om det inte på grund av förhållandena är obehövt”. I förarbetet (prop.</p>

1986/87:1 s. 247) kommenteras meningen med att det ”på grund av omständigheterna i det enskilda fallet är obehövligt att särredovisa den enskilda egendomen”. Man kan av det sluta sig till att frågan om att underlåta att anteckna och värdera enskild egendom inte var uppe till bedömning. Det kan ifrågasättas om det inte finns möjlighet att underlåta att anteckna och värdera den efterlevandes enskilda egendom under förutsättning att man har kontrollerat att den efterlevande har egendom som uppgår till i vart fall 4 basbelopp och det aldrig kan bli frågan om efterarv.

6.3 Bodelning med anledning av makes död

6.3.1 Allmänt

När ett äktenskap upplöses, ska makarnas egendom fördelas mellan dem genom bodelning (9 kap. 1 § ÄktB). Bodelning behöver dock inte förrättas om båda makarna endast haft enskild egendom, båda makarna behåller då sin egendom, och ingen av dem begär att få överta bostad eller bohag från den andre maken. Civilrättsligt kan det ändå vara lämpligt att upprätta en handling för fastställande av vars och ens enskilda egendom.

När bodelning ska ske med anledning av att den ene maken har avlidit inträder dennes arvingar och universella testamentstagare i den dödes ställe. Bodelningen förrättas då mellan dem och den efterlevande maken (9 kap. 5 § ÄktB). Med arvingar avses endast de som direkt har arvsrätt efter den avlidne. Efterarvingar till den först avlidne maken t.ex. gemensamma bröstarvingar, har med andra ord inte rätt att delta vid bodelning med anledning av den förste makens död. Är efterlevande maken ensam arvinge (enmansdödsbo) ska inte boet delas med någon och bodelning ska då inte ske. Det finns ändå vissa möjligheter för den efterlevande maken och efterarvingarna att träffa ett s.k. reellt bodelande avtal där man konkret anger den egendom som den efterlevande maken förvärvar med fri förfoganderätt respektive äganderätt (jfr Englund-Silfverberg s. 54 och Walin del II s. 356).

Reellt bodelande avtal

9:5 ÄktB

Schematisk bodelning, arvsskatten

Bodelningsavtal

Enligt 9 kap. 5 § ÄktB ska det upprättas en skriftlig handling över bodelningen som skrivs under av parterna. Handlingen behöver inte bevitnas. Detta är en civilrättslig bestämmelse.

När arvsskatten ska bestämmas gör SKV en schematisk bodelning enligt huvudregeln om likadelning av nettogiftorättsgodset (15 § 1 mom. 1 st. 1 p. AGL). Någon bodelningshandling behöver därför i normalfallet inte ges in i bouppteckningsärendet.

Om däremot efterlevande make och dödsbodelägarna önskar frångå hälftindelningen ska bodelningsavtalet fogas till bouppteckningen (15 § 1 mom. 1 st. 2 p. AGL). För att denna ska

Rättspraxis

kunna godtas vid arvsbeskattningen måste avtalet innefatta en konkret uppdelning av boet. Ett avtal som enbart går ut på att fastställa grunderna för en blivande bodelning duger inte. I NJA 2001 s. 554 har HD godtagit att uppdelningen gjorts i bouppteckningen efter den sist avlidne maken, med däri angivande av andelar. I NJA 2001 s. 818 har HD godtagit en avtalad uppdelning i bouppteckningen efter den sist avlidne maken och där godtagit den fördelning som arvingarna måste ha avsett och inte den andel som var angiven i handlingen.

En bodelning med anledning av den ene makens död ska ske med utgångspunkt från egendomsförhållandena den dag då dödsfallet inträffade (9 kap. 2 § ÄktB). Om däremot dödsfallet inträffade under det att ett mål om äktenskapsskillnad pågick mellan makarna ska man tillämpa reglerna om bodelning med anledning av äktenskapsskillnad, dvs. man ska utgå från egendomsförhållandena den dag då talan om äktenskapsskillnad väcktes (lämnades in till tingsrätten).

6.3.2 Egendom som ska ingå i bodelning

En bodelning ska omfatta makarnas giftorättsgods (10 kap. 1 § ÄktB). I ett bouppteckningsärende görs endast undantagsvis skillnad på vilken typ av egendom som ingår i giftorättsgodset; skillnad görs enbart mellan giftorättsgods och enskild egendom.

Ingår inte

Enligt äktenskapsbalken ska dock viss egendom inte ingå i bodelningen även om den formellt är giftorättsgods, nämligen:

1. Kläder och andra föremål av personlig art (10 kap. 2 § ÄktB).
2. Rättigheter som inte kan överlåtas eller är av personlig art (10 kap. 3 § ÄktB) som t.ex. försäkringsrättigheter, rätt till pension från arbetsgivare och ibland upphovsrätt eller andra immateriella rättigheter. Hit hör även egendom som innehas med fri förfoganderätt t.ex. efter bodelning med anledning av en i ett tidigare äktenskap avliden makes död eller på grund av efterarvsförordnande i ett testamente.
3. Rätt till pension på grund av pensionssparavtal enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande.
4. Rätt till pension som den efterlevande maken har på grund av en försäkring, om det belopp som ska betalas ut ska beskattas som inkomst.

Huvudregeln och undantag

Huvudregeln vid bodelning är att giftorättsgodset, med vissa undantag, ska delas mellan makarna. Makarna kan dock komma överens om att egendom som har gjorts till enskild genom äktenskapsförord mellan makarna eller trätt i sådan egendoms ställe ska ingå i bodelningen. Egendom som på så sätt dras in i bodelningen behandlas som giftorättsgods (10 kap. 4 § ÄktB).

Detsamma gäller om äktenskapsförordet jämkats (12 kap. 3 § ÄktB). Efterlevande make kan ingå avtal om fördelning av tillgångarna i boet med den avlidne makens efterarvingar (s.k. reellt bodelande avtal), jfr vidare 6.4.

6.3.3 Andelsberäkning

Skuldtäckning Enskild egendom

Vid en bodelning ska först makarnas gifto­rätts­gods värderas var för sig, bruttogifto­rätts­gods. Därefter ska vardera makens skulder räknas av från det egna bruttogifto­rätts­godset (11 kap. 2 § 1 st. ÄktB). Skuldtäckningen ska alltså i allmänhet ske med gifto­rätts­gods. Finns enskild egendom i boet ska dock denna i första hand tas i anspråk för:

1. skulder för vilka egendomen är pantförskriften, t.ex. skulder i fast egendom som är enskild,
2. skulder som har uppkommit för underhåll eller förbättring av enskild egendom,
3. skulder som på annat sätt är att hänföra till enskild egendom, t.ex. lån som har tagits för att förvärva egendom som har gjorts till enskild.

Om skulder som hör samman med enskild egendom endast delvis kan täckas med den enskilda egendom som skulden hänförs till, får återstoden räknas av från bruttogifto­rätts­godset (11 kap. 2 § 2 st. ÄktB).

Negativt

Efter skuldtäckning ska återstående nettogifto­rätts­gods läggas samman och delas lika mellan parterna (11 kap. 3 § ÄktB). Nettogifto­rätts­godset kan aldrig tas upp till ett negativt värde. Överstiger skulderna tillgångarna sätts värdet till noll.

Undantag från huvudregeln

Reglerna om möjlighet att täcka skulder som hör samman med enskild egendom med gifto­rätts­gods är ett undantag från huvudregeln att nettogifto­rätts­godset ska delas lika mellan makarna. Andra undantag vid andelsbestämningen avser bl.a. förskott på arv och jämkning av bodelning.

Förskott på arv, ur gifto­rätts­gods

Om någon av makarna lämnat ett förskott på arv ur sitt gifto­rätts­gods och detta förskott sedan ska avräknas från arvet vid den makens död, finns det regler om avräkning vid bodelning i 11 kap. 5 § ÄktB. Observera att SKV vid sitt schematiska skifte gör avräkning för förskott på arv endast om det i ett testamente har lämnats en uttrycklig föreskrift om att så ska ske. Förskott på arv beaktas inte heller vid den schematiska bodelningen.

Begäran om 12:2 ÄktB

Om den efterlevande maken begär det, ska han som sin andel i bodelningen helt eller delvis få behålla sitt gifto­rätts­gods (12 kap. 2 § ÄktB). Denna jämkning innebär att vardera sidan behåller proportionellt en lika stor del av sitt gifto­rätts­gods som de har i sina andelar. Det är den efterlevande maken ensam som

bestämmer om och i vilken utsträckning regeln ska tillämpas. Möjligheten har tillkommit som ett skydd för efterlevande maken och syftar till att han eller hon inte ska behöva avstå egendom till den avlidne makens testamentstagare eller särskullbarn (prop. 1986/87:1 s. 88). Bestämmelsen kan emellertid också komma till användning för att föra över en större del än hälften av boet till den avlidnes arvingar.

6.3.4 Exempel

Grundprinciperna

För att åskådliggöra grundprinciperna för bodelning mellan makar lämnas följande exempel;

1) Makarna äger endast giftorättsgods.

Anna har avlidit och efterlämnat maken Bertil. Anna ägde på dödsdagen giftorättsgods värderat till 300 000 kr och skulder uppgående till 60 000 kr. Bertils giftorättsgods uppgick till 100 000 kr och hans skulder till 20 000 kr.

Bodelningen med anledning av Annas död kan schematiskt beskrivas enligt följande (där Ag står för giftorättstillgång, Ask för giftorättsskuld och Ang står för nettogiftorättsgods, och motsvarande gäller för B):

<u>Anna</u>		<u>Bertil</u>	
Ag	300 000 kr	Bg	100 000 kr
Ask	<u>- 60 000 kr</u>	Bsk	<u>- 20 000 kr</u>
Ang	240 000 kr	Bng	80 000 kr
		\swarrow \nwarrow	
		\searrow \swarrow	
		$\frac{320\ 000\ \text{kr}}{2} = 160\ 000\ \text{kr}$	
		2	
A:	240 000 kr	B:	80 000 kr
	<u>- 80 000 kr</u>		<u>+ 80 000 kr</u>
	160 000 kr		160 000 kr

Bodelningen leder till att Bertil erhåller 80 000 kr av Annas giftorättsgods.

Om Bertils skulder istället uppgick till 120 000 kr får bodelningen följande resultat:

<u>Anna</u>		<u>Bertil</u>	
Ag	300 000 kr	Bg	100 000 kr
Ask	<u>- 60 000 kr</u>	Bsk	<u>- 120 000 kr</u>
Ang	240 000 kr	Bng	0 kr (- 20 000 kr)
		\swarrow \nwarrow	
		\searrow \swarrow	

$$\frac{240\,000\text{ kr}}{2} = 120\,000\text{ kr}$$

2

<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">A</td> <td style="width: 50%;">240 000 kr</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;"></td> <td style="border-top: 1px solid black;">- 120 000 kr</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;"></td> <td style="border-top: 1px solid black;">120 000 kr</td> </tr> </table>	A	240 000 kr		- 120 000 kr		120 000 kr	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">B</td> <td style="width: 50%;">0 kr</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;"></td> <td style="border-top: 1px solid black;">+120 000 kr</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;"></td> <td style="border-top: 1px solid black;">120 000 kr</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;"></td> <td style="border-top: 1px solid black;">- 20 000 kr</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;"></td> <td style="border-top: 1px solid black;">100 000 kr</td> </tr> </table>	B	0 kr		+120 000 kr		120 000 kr		- 20 000 kr		100 000 kr
A	240 000 kr																
	- 120 000 kr																
	120 000 kr																
B	0 kr																
	+120 000 kr																
	120 000 kr																
	- 20 000 kr																
	100 000 kr																

Negativt nettogiftorättsgods?

Observera att en make endast har rätt att använda sin egen egendom för att täcka sina skulder. Detta medför att nettogiftorättsgods aldrig kan bli negativt. I ovanstående exempel motsvaras makarnas behållna nettogiftorättsgods av Annas överskott. Bertils underskott kan inte gå i avräkning mot Annas tillgångar före bodelning utan får istället avräknas mot vad han får genom bodelningen.

2) Makarna har även enskild egendom i äktenskapet

Bertil har avlidit och efterlämnat hustrun Anna. Bertil ägde på dödsdagen enskild egendom värderad till 500 000 kr (en fastighet) och giftorättsgods värderat till 150 000 kr. Han hade vid förvärvet av fastigheten tagit ett banklån på 430 000 kr som kvarstod obetalt vid hand död. I övrigt var han skuldfri. Annas giftorättsgods uppgick till 130 000 kr och hon hade inga skulder.

Bertilens enskilda egendom täcker helt den enskilda skulden. Någon skuld att dra av mot hans bruttogiftorättsgods finns alltså inte.

<p><u>Anna</u></p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">Ag</td> <td style="width: 50%;">130 000 kr</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;">Ask</td> <td style="border-top: 1px solid black;">- 0 kr</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;">Ang</td> <td style="border-top: 1px solid black;">130 000 kr</td> </tr> </table>	Ag	130 000 kr	Ask	- 0 kr	Ang	130 000 kr	<p><u>Bertil</u></p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">Bg</td> <td style="width: 50%;">150 000 kr</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;">Bsk</td> <td style="border-top: 1px solid black;">- 0 kr</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;">Bng</td> <td style="border-top: 1px solid black;">150 000 kr</td> </tr> </table>	Bg	150 000 kr	Bsk	- 0 kr	Bng	150 000 kr
Ag	130 000 kr												
Ask	- 0 kr												
Ang	130 000 kr												
Bg	150 000 kr												
Bsk	- 0 kr												
Bng	150 000 kr												
 <p style="text-align: center;"><u>280 000 kr = 140 000 kr</u></p> <p style="text-align: center;">2</p>													

<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">A:</td> <td style="width: 50%;">130 000 kr</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;"></td> <td style="border-top: 1px solid black;">+10 000 kr</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;"></td> <td style="border-top: 1px solid black;">140 000 kr</td> </tr> </table>	A:	130 000 kr		+10 000 kr		140 000 kr	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">B:</td> <td style="width: 50%;">150 000 kr</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;"></td> <td style="border-top: 1px solid black;">- 10 000 kr</td> </tr> <tr> <td style="border-top: 1px solid black;"></td> <td style="border-top: 1px solid black;">140 000 kr</td> </tr> </table>	B:	150 000 kr		- 10 000 kr		140 000 kr
A:	130 000 kr												
	+10 000 kr												
	140 000 kr												
B:	150 000 kr												
	- 10 000 kr												
	140 000 kr												

Om Bertils fastighetsskuld istället uppgått till 560 000 kr får delningen istället följande resultat.

Bertilens enskilda egendom täcker bankskulden upp till 500 000 kr. Den kvarvarande skulden om 60 000 kr får han täcka med sitt bruttogiftorättsgods.

52 Efterlevande make, registrerad partner eller sambo **Avsnitt 6**

<u>Anna</u>		<u>Bertil</u>	
Ag	130 000 kr	Bg	150 000 kr
Ask	<u>- 0 kr</u>	Bsk	<u>- 60 000 kr</u>
Ang	130 000 kr	Bng	90 000 kr
		$\xrightarrow{\hspace{10em}}$	
		$\xleftarrow{\hspace{10em}}$	
		$\frac{220\,000\text{ kr}}{2} = 110\,000\text{ kr}$	
A:	130 000 kr	B:	90 000 kr
	<u>- 20 000 kr</u>		<u>+ 20 000 kr</u>
	110 000 kr		110 000 kr

3) Den efterlevande maken begär jämkning enligt 12 kap. 2 § ÄktB

Bertil har avlidit och efterlämnat hustrun Anna. Han har testamenterat all sin egendom till kyrkan. Bertil ägde på dödsdagen giftorättsgods värderat till 300 000 kr. Annas giftorättsgods uppgick till 600 000 kr. Ingen av makarna ägde enskild egendom och båda var skuldfria. Anna begär att få behålla 4/5-delar av sitt giftorättsgods som sin andel vid bodelningen. Båda makarna ska till delning överlämna 1/5 av sitt giftorättsgods, dvs. 1/5 av Bertils och 1/5 av Annas giftorättsgods ska fördelas.

<u>Anna</u>		<u>Bertil</u>	
Ag	120 000	Bg	60 000
Ask	<u>0</u>	Bsk	<u>0</u>
Ang	120 000	Bng	60 000
		$\frac{180\,000}{2} = 90\,000$	
		2	

Bertils och Annas andelar av det delade giftorättsgodset ska sedan läggas till de 4/5-delar av giftorättsgodset som inte ingått i likadelningen, dvs. för Bertil 240 000 och för Anna 480 000 kr.

<u>Anna</u>		<u>Bertil</u>	
Ag	480 000 kr	Bg	240 000 kr
<u>Ag</u>	<u>90 000 kr</u>	<u>Bg</u>	<u>90 000 kr</u>
Ang	570 000 kr	Bng	330 000 kr

Anna får således genom bodelningen avstå 30 000 kr av sitt giftorättsgods. Hade bodelningen skett enligt principen om likadelning hade Anna istället fått avstå 150 000 kr.

Hade Anna som alternativ begärt att få behålla allt sitt

giftorättsgods enligt 12 kap. 2 § ÄktB hade hon inte behövt avstå från något av sitt giftorättsgods.

6.4 Avtal i enmansödsbo

Om en efterlevande make är ensam arvinge till den avlidne kan maken inte låta verkställa bodelning i boet; man kan inte ”bodela med sig själv”. I många fall kan det dock finnas intresse hos den efterlevande maken och efterarvingarna till den först avlidne maken, t.ex. gemensamma bröstavingar, att klargöra hur mycket av tillgångarna som utgör den efterlevande makens giftorättsandel och hur stor del som är den avlidne makens kvarlåtenskap. Den efterlevande maken och efterarvingarna kan då träffa en frivillig överenskommelse om fördelningen av tillgångarna i boet. En sådan frivillig överenskommelse mellan den efterlevande maken och den avlidnes arvsrättsliga och testamentsrättsliga efterarvingar betecknas som ett reellt bodelande avtal (prop. 1987/88:61 med förslag till ändringar i lag (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt).

Reellt bodelande avtal

Genom ett reellt bodelande avtal kan parterna komma överens t.ex. om att enligt 10 kap. 4 § ÄktB dra in enskild egendom i delningen, att enligt 12 kap. 2 § ÄktB verkställa uppdelningen så att vardera sidan behåller sitt giftorättsgods eller att enligt 12 kap. 3 § ÄktB bortse från villkor i äktenskapsförord. För att kunna beaktas vid arvsbeskattningen måste också det reellt bodelande avtalet ha getts in till SKV innan bouppteckningen registrerats (15 § AGL). Jfr NJA 2001 s. 554 och NJA 2001 s. 818.

6.5 Äktenskapsförord

6.5.1 Enligt äktenskapsbalken (ÄktB)

Enskild egendom

Genom äktenskapsförord kan makar eller blivande makar bestämma att egendom, som tillhör eller tillfaller någon av dem, ska vara dennes enskilda egendom (7 kap. 3 § ÄktB). Om de därefter vill göra om egendomen till giftorättsgods får de upprätta ett nytt äktenskapsförord.

Omfattning

Ett äktenskapsförord kan omfatta all makarnas egendom eller en del av den. Ska endast en del av egendomen vara enskild, måste det av äktenskapsförordet klart framgå vilken egendom det gäller. Äktenskapsförordet kan också tänkas omfatta bara den ene makens egendom, helt eller delvis.

Formkrav

Ett äktenskapsförord ska upprättas skriftligen och undertecknas av makarna eller de blivande makarna. För att bli gällande måste ett äktenskapsförord registreras vid en tingsrätt (7 kap. 3 § ÄktB). Ansökan om registrering kan göras vid vilken tingsrätt

Bli gällande

som helst. Äktenskapsförord som har upprättats mellan blivande äkta makar, blir gällande från äktenskapets ingående om det getts in för registrering inom en månad från vigseln. I annat fall blir äktenskapsförordet gällande från och med den dag det gavs in till tingsrätten för registrering.

Äldre regler

Om äktenskapsförordet har registrerats enligt bestämmelserna i giftermålsbalken får det inte förklaras ogiltigt på den grunden att rätten inte var behörig enligt äldre bestämmelser (14 § Lag (1987:788) om införande av äktenskapsbalken).

6.5.2 Nordiska medborgare

Ett äktenskapsförord mellan makar som är och vid äktenskapets ingående var medborgare i en nordisk stat anses formellt giltigt om det har upprättats enligt den lag som är tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden eller uppfyller formföreskrifterna i den stat där makarna eller en av dem var medborgare när förordet upprättades (4 § förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap).

6.5.3 Utomnordiska medborgare

Makars möjlighet att ingå inbördes avtal, t.ex. äktenskapsförord och bodelningsavtal varierar mellan olika rättsordningar. Enligt 5 § lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden är ett avtal mellan makarna giltigt om det stämmer överens med den lag som var tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden när avtalet upprättades. Frågan om t.ex. ett äktenskapsförords giltighet avser dess giltighet såväl formellt som materiellt. För att en rättshandling ska anses giltig till formen måste den uppfylla samtliga formkrav som föreskrivs i någon av de alternativa lagarna.

Boende i Sverige

För makar som bor i Sverige blir rätts handlingen giltig under förutsättning att registrering sker enligt bestämmelserna i äktenskapsbalken (5 § 3 st. samma lag).

6.6 Efterlevande sambo

6.6.1 Allmänt

En ny sambolag (2003:376) har trätt ikraft den 1 juli 2003 och den gäller för både heterosexuella och homosexuella samboförhållanden. Lagen ersätter lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem och lagen (1987:813) om homosexuella sambor. Om ett samboförhållande har upphört före ikraftträdandet tillämpas de äldre bestämmelserna. Den nya lagen,

som gäller sambors gemensamma bostad och bohag, innebär i huvudsak att de gamla lagreglerna har förts över. Vissa nyheter har dock förts in. Bl. a. har en mer allmänt tillämplig och klarare definition av sambor införts och det har förtydligats när ett samboförhållande anses ha upphört (1–2 §§).

Föravtal

Vidare kan sambor genom den nya lagen ingå ett så kallat föravtal om bodelning (10 §). Tidsfrister har också införts vad gäller bodelning (8 §, se nedan 6.6.2 1 st.) och övertagande av bostad (22 §).

Formella förutsättningar

Den efterlevande sambon ska vara angiven med namn och hemvist (bostadsadress) på bouppteckningen. Förutsättningarna för att ett samboförhållande ska anses ha förelegat är motsvarande de som gällde före den 1 juli 2003. Först och främst ska parterna stadigvarande ha bott tillsammans, vilket ska ha haft en viss varaktighet eller åtminstone varit tänkt att vara det. Vidare ska parterna ha haft ett parförhållande, dvs. en förbindelse vari det som regel ingår sexuellt samliv. Ytterligare en förutsättning är att parterna har haft ett gemensamt hushåll. Med det avses att parterna har samarbetat i vardagliga göromål samt har haft viss ekonomisk gemenskap eller åtminstone ett ekonomiskt samarbete.

Skiljda bostadsadresser

Om någon som har en annan bostadsadress än den avlidne uppges vara efterlevande sambo får SKV pröva om ett samboförhållande enligt sambolagen föreligger. Om det inom dödsboet råder tvist om någon som har samma adress som den avlidne verkligen var sambo med den avlidne ska denne ändå behandlas som sambo i bouppteckningsärendet.

Samma bostad, men sambo?

6.6.2 Rätten till bodelning

En efterlevande sambo är på grund av rätten till bodelning vid ett samboförhållandes upplösning dödsbodelägare i vart fall fram till förrättningen av bouppteckningen. Bestämmelserna om bodelning mellan sambor är dock inte tvingande; bodelning ska ske endast om den efterlevande sambon begär det (8 § 2 st. sambolagen). En sådan begäran kan även göras när en tidigare sambo avlidit inom ett år från samboförhållandets upphörande. Begäran om bodelning måste framställas senast när bouppteckningen förrättas (8 § sambolagen). Det ska alltså framgå av bouppteckningen om bodelning ska äga rum. I annat fall behåller vardera sambon sin egendom. Om en efterlevande sambo försummar att begära bodelning senast vid bouppteckningen efter den avlidna sambon finns det inte någon rättslig möjlighet att återvinna den befogenhet som gått förlorad. Rätten att begära bodelning är förebehållen den efterlevande sambon. Den avlidnes arvingar kan inte göra gällande någon rätt till bodelning.

Avtala bort bodelning eller viss egendom, sambor	Sambor kan skriftligen avtala om att bodelning inte ska ske eller att viss egendom inte ska ingå i bodelningen (9 § sambolagen). Avtalet ska undertecknas av båda men behöver inte bevittnas eller registreras. Ett nytt avtal får ändra ett tidigare. Har rätten till bodelning avtalats bort, är sambon inte delägare i boet, 18 kap. 1 § 2 st. ÄB. Om samborna har träffat avtal enligt 9 § sambolagen kan den efterlevande sambon ha anspråk i boet pga. samäganderätt eller rätt att överta den gemensamma bostaden enligt 22 § sambolagen. Sådant anspråk medför dock inte att sambon blir dödsbodelägare efter den andre sambon.
Under sambotiden	Sambor kan inte göra en bodelning under ett pågående samboförhållande. Makar kan däremot göra det under sitt äktenskap utan att det pågår något mål om äktenskapsskillnad.
Föravtal	Har samborna däremot kommit överens om att samboförhållandet ska upphöra utan att de omedelbart har flyttat isär eller på annat sätt bringat samboförhållandet att upphöra så kan de träffa ett så kallat föravtal om den kommande bodelningen eller annat som har samband med denna (10 § sambolagen). Avtalet ska vara skriftligt och undertecknas av båda. Det behöver inte bevittnas eller registreras.
6.6.3 Omfattning och andelsberäkning	
	En bodelning enligt 8 § sambolagen omfattar bostad och bohag som har förvärvats för gemensamt begagnande, s.k. samboegendom (3 § sambolagen). Detta innebär som regel att införskaffad egendom före samboförhållandets inledning inte ska ingå i bodelningen. I samboegendom ingår inte heller bostad och bohag som huvudsakligen används för fritidsändamål, eller bohag som uteslutande används av sambo för personligt bruk (6–7 §§ sambolagen). Egendom som sambo erhållit genom arv, testamente eller gåva med föreskrift om att egendomen ska vara sambons enskilda utgör inte samboegendom. Motsvarande gäller för egendom som trätt istället för sådan egendom (4 § sambolagen).
Bodelningen innebär	En bodelning enligt sambolagen innebär att samborna ska dela lika på den egendom som ska ingå i bodelningen (14 § sambolagen). Liksom vid bodelning mellan äkta makar har en sambo innan bodelningen sker rätt att få täckning ur sin egendom för de skulder han har (13 § sambolagen). För sådana skulder som inte är direkt hänförliga till den egendom som ska delas, får sambon dock täckning ur bostaden och bohaget endast om han inte äger annan egendom som kan täcka skulden.
Jämkning, 15 § sambolagen	Enligt huvudregeln ska nettovärdet av den gemensamma egendomen delas lika mellan samborna. Det finns dock möjlighet att jämka bodelningen om en likadelning skulle framstå som

**Lilla basbelopps-
regeln**

oskälig (15 § sambolagen). Jämningsregeln är tillämplig oavsett anledningen till att ett samboförhållande upplöses dvs. även vid bodelning med anledning av den ene sambons död.

Ett annat undantag från likadelningsprincipen är den lilla basbeloppsregeln (18 § 2 st. sambolagen). Regeln är tillämplig vid upplösning av ett samboförhållande med anledning av en sambos död. Den gäller enbart för efterlevande sambo (18 § sambolagen). Regeln är däremot inte tillämplig om en sambo avlider efter det att samboförhållandet upphört men innan bodelning ägt rum. Denna basbeloppsregel innebär att efterlevande sambon ska ha rätt att efter avdrag för skulder få så mycket av vad som ingår i det gemensamma hemmet och har förvärvats för gemensamt begagnande att – så långt det räcker – i värde motsvara två gånger det vid tiden för dödsfallet gällande prisbasbeloppet. Bestämmelserna har tillkommit som en skyddsregel för den efterlevande sambon; den avlidna sambons rättsinnehavare har inte motsvarande rätt.

6.6.4 Exempel

Agda och Bertil är sammanboende sedan år 1987 och har följande tillgångar och skulder.

	<u>Bertil</u>	<u>Agda</u>
Villa köpt 1983	875 000 kr	
Fritidshus köpt 1989		425 000 kr
Bohag köpt före 1983	50 000 kr	
Bohag i fritidshuset, ärvt 1989		15 000 kr
Bohag köpt efter 1987	6 000 kr	
Bohag i villan köpt 1990		25 000 kr
Bankmedel	34 000 kr	
Aktier köpta 1991		75 000 kr
Bil köpt 1993	120 000 kr	
Skuld på fritidshuset		225 000 kr
Skuld avseende bohag i villan		15 000 kr
Skuld/skidustrustning	3 000 kr	

I bodelningen ska endast ingå sådan gemensam bostad för permanent boende och gemensamt bohag som samborna förvärvat för gemensamt begagnande. Detta medför i exemplet att endast gemensamt bohag inköpt år 1987 eller senare ska ingå.

<u>Agda</u>		<u>Bertil</u>	
Agb	25 000 kr	Bgb	6 000 kr
<u>Agsk</u>	<u>- 15 000 kr</u>	<u>Bgsk</u>	<u>- 0 kr</u>
Anb	10 000 kr	Bnb	6 000 kr
\swarrow		\nwarrow	
$\frac{16\ 000\ \text{kr}}{2} = 8\ 000\ \text{kr}$			
Anb	10 000 kr	Bnb	6 000 kr
	<u>- 2 000 kr</u>		<u>+ 2 000 kr</u>
	8 000 kr		8 000 kr

Agda får alltså lämna över bohag hon har köpt efter år 1987 till ett värde av 2 000 kr eller motsvarande belopp i kontanter. Om bodelning hade påkallats av Agda med anledning av Bertils död skulle hon dock ha rätt att behålla all den gemensamma egendomen eftersom värdet av den understiger två basbelopp 16 000 kr (lilla basbeloppsregeln).

6.7 Registrerat partnerskap

Från och med den 1 januari 1995 har två ogifta personer av samma kön rätt att låta registrera sin samhörighet i ett s.k. registrerat partnerskap enligt lag (1994:1117) om registrerat partnerskap. Registreringen får till följd att de flesta bestämmelserna som gäller äktenskap blir gällande också för registrerade partners.

Registreringsförfarandet motsvarar i princip förfarandet vid borgerlig vigsel (1 kap. 3–9 § samma lag). Ett registrerat partnerskap upplöses genom den ena partners död eller genom ett avgörande av domstol som kan föregås av betänketid under samma förutsättningar som finns föreskrivna för en äktenskapskillnad.

Detta får till följd att alla bestämmelser som gäller för äkta makar tillämpas även för registrerade partners med några få undantag. Det medför att regler kring bodelning, arvsrätt, namn m.m. överensstämmer med dem som gäller för äktenskap. Undantagen är följande (3 kap. 2–4 §§ samma lag):

1. Lagen om insemination och lagen om befruktning utanför kroppen
2. Bestämmelserna som gäller för makar och vars tillämplighet är beroende av att makarna har motsatta kön.
3. Vissa internationellt privaträttsliga bestämmelser.

**Rättsverkningar
utanför Norden**

Ett registrerat partnerskap kan inte förväntas få några rättsverkningar utanför Sverige, Danmark, Norge, Island och Nederländerna. Om en lagvalsregel med avseende på rättsverkningarna av äktenskap eller i en arvsrättslig situation pekar ut en främmande rättsordnings regler och den utpekade rättsordningen inte innehåller några materiella regler avseende registrerade partnerskap, torde huvudregeln i 3 kap. 1 § lagen om registrerat partnerskap ändå gälla. Svensk domstol bör då tillämpa den utländska rättsordningens motsvarande bestämmelser om äktenskapet (bet. 1993/94:LU 28 s. 35 f och SOU 1993:98 s. 121 ff.).

När svensk lag är tillämplig behandlas en registrerad partner på samma sätt som en äkta make med avseende på bodelning och arv. Om den avlidne var registrerad partner tillfaller kvarlåtenskapen den efterlevande registrerade partnern. Den efterlevande kan åberopa samma bodelningsregler som en efterlevande make. Den efterlevande partnern är dödsbodelägare i samma utsträckning som en efterlevande make. Beskattning sker i klass I osv.